

Erthygl 2 Aelodau'r Cyngor

2.1 Cyfansoddiad a chymhwyster

- (a) Cyfansoddiad. Mae'r Cyngor yn cynnwys 74 o aelodau, a elwir fel arall yn gynghorwyr. Etholir yr holl gynghorwyr gan bleidleiswyr pob rhanbarth etholiadol yn unol â chynllun a luniwyd gan y Comisiwn Ffiniau yng Nghymru ac a gymeradwywyd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru.
- (b) Cymhwyster. I gael ei ethol yn aelod o'r Cyngor Sir, rhaid i berson fod yn 21 oed o leiaf ac yn ddinesydd y Gymanwlad, yn ddinesydd Gweriniaeth Iwerddon neu'n ddinesydd Aelod-wladwriaeth arall yn y Gymuned Ewropeaidd. A naill ai:-
 - (i) yn etholwr llywodraeth leol yn ardal yr awdurdod, ac yn parhau felly; neu
 - (ii) wedi meddiannu fel perchennog neu denant unrhyw dir neu adeiladau eraill yn ardal yr awdurdod yn ystod y deuddeng mis cyfan cyn hynny; neu
 - (iii) yn berson sydd wedi gweithio'n bennaf neu'n unig yn ardal yr awdurdod; neu
 - (iv) wedi byw yn ardal yr awdurdod yn ystod y deuddeng mis cyfan cyn hynny.

2.2 Ethol cynghorwyr a'u tymor yn y swydd

Cynhelir etholiadau ar gyfer holl aelodau'r Cyngor bob pedair blynedd fel arfer. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi penderfynu cynnal yr etholiadau nesaf ar gyfer y Cyngor cyfan ym mis Mai 2004 yn hytrach na 2003. Bydd y cylch arferol o gynnal etholiad bob pedair blynedd wedyn yn ailddechrau. Bydd tymor mewn swydd cynghorwyr yn dechrau ar y pedwerydd diwrnod ar ôl cael eu hethol ac yn diweddu ar y pedwerydd diwrnod ar ôl dyddiad yr etholiad rheolaidd canlynol.

2.3 Rolau a swyddogaethau pob cynghorydd

Proffil Swydd y Cynghorydd

2.3.1 Atebolrwydd

I'r Cyngor llawn
I etholwyr y ward

2.3.2 Rôl, Pwrpas a Gweithgaredd

2.3.2.1 Cynrychioli a chefnogi cymunedau

Cynrychioli buddiannau'r rhanbarth etholiadol ac etholwyr unigol yn effeithiol.

Lle bo'n briodol, cyfeirio mater trosedd ac anhrefn lleol (fel y diffinnir gan Adran 19 o Ddeddf yr Heddlu a Chyfiawnder 2006) at y Pwyllgor Craffu Cyfiawnder Cymdeithasol fel eitem ar yr agenda i'w thrafod mewn cyfarfod o'r Pwyllgor.

Hyrwyddo'r Cyngor yn y ward a'r cymunedau a wasanaethir ganddynt. Cyfrannu at lywodraethu'r ardal yn dda a mynd ati i annog cyfranogiad cymunedol a chymryd rhan gan ddinasyddion yn y gwaith o wneud penderfyniadau gan y Cyngor a'i bartneriaethau.

Bod yn fodd i gyfathrebu â'r gymuned ynghylch strategaethau, polisïau, gwasanaethau a gweithdrefnau'r Cyngor.

Cynrychioli etholwyr unigol a sefydliadau lleol yn y Cyngor a gwneud gwaith achosion ar eu rhan, gan wasanaethu pawb yn deg.

Cadw mewn cysylltiad ag Aelodau'r Bwrdd Gweithredol, aelodau eraill y Cyngor, swyddogion y Cyngor a sefydliadau partner i sicrhau bod anghenion y cymunedau lleol yn cael eu nodi, eu deall a'u cefnogi.

Hyrwyddo goddefgarwch a chydlynid yn eu cymunedau lleol.

Trosglwyddo materion polisi neu berfformiad gwasanaeth a godir mewn cyfarfodydd o'r Rhwydweithiau Cymunedol i'r Aelod priodol o'r Bwrdd Gweithredol.

Cynnal y safonau uchaf o ran ymddygiad a moeseg.

2.3.2.2 Gwneud penderfyniadau a goruchwyllo perfformiad y cyngor

Cymryd rhan yn y gwaith o lywodraethu a rheoli'r cyngor trwy gyfrannu at y broses o wneud penderfyniadau yng nghyfarfodydd y cyngor a'i bwyllgorau a sicrhau penderfyniadau gwybodus a chytbwys.

Ar y cyd, bod yn gyfrifol yn y pen draw am lunio polisi a chyflawni nifer o swyddogaethau rheoli strategol a chorfforaethol, gan gynnwys goruchwyllo perfformiad

Glynu at egwyddorion democratiaeth a chyfrifoldeb ar y cyd wrth wneud penderfyniadau

Hyrwyddo a sicrhau effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wrth ddarparu gwasanaethau'r cyngor a gwasanaethau cyhoeddus eraill.

2.3.2.3 Cynrychioli'r Cyngor

Cynrychioli'r Cyngor a gweithredu fel hyrwyddwr iddo ar gyrff lleol allanol.

Cynrychioli'r Cyngor a gweithredu fel hyrwyddwr iddo ar gyrff partneriaeth lleol, gan hyrwyddo buddiannau cyffredin a chydweithrediad er budd pawb

Cynrychioli'r Cyngor a gweithredu fel hyrwyddwr iddo ar gyrff cenedlaethol ac mewn digwyddiadau cenedlaethol

2.3.2.4 Llywodraethu mewnol, safonau moeseg a chydberthnasau

Rhaid i aelodau gadw at gôd ymddygiad y Cyngor pryd bynnag y byddant:

- yn cynnal busnes yr awdurdod;
- yn ymgymryd â rôl aelod yr etholwyd hwy neu y penodwyd hwy iddi; neu
- yn gweithredu fel cynrychiolwyr yr awdurdod.

A thrwy hynny:

Hyrwyddo a chefnogi llywodraethu da ar y Cyngor a'i waith
Darparu arweinyddiaeth gymunedol a hyrwyddo dinasyddiaeth weithredol
Hyrwyddo a chefnogi llywodraethu agored a thryloyw
Cefnogi a glynu at berthynas barchus, briodol ac effeithiol â gweithwyr y Cyngor
Glynu at Gôd Ymddygiad yr Aelodau, y Protocol ar y berthynas rhwng Aelodau a Swyddogion, a chynnal y safonau uchaf o ran ymddygiad a moeseg mewn swydd gyhoeddus

2.3.2.5 Datblygiad personol a datblygu'r rôl

Cymryd rhan mewn cyfleoedd ar gyfer datblygu a ddarperir gan y Cyngor ar gyfer yr aelodau

2.3.3.3 Gwerthoedd

Bod yn ymroddedig i werthoedd y Cyngor a'r gwerthoedd canlynol mewn swydd gyhoeddus:

Bod yn Agored ac yn Dryloyw
Gonestrwydd ac Uniondeb
Goddefgarwch a Pharch
Cydraddoldeb a Thegwch
Gwerthfawrogiad o wahaniaethau diwylliannol
Cynaliadwyedd

Trwy gymhwyso egwyddorion hawliau dynol yn fframwaith ar gyfer datrys gwahaniaethau rhwng grwpiau cymdeithasol ac ad-drefnu cyflwyno gwasanaethau

Trwy hyrwyddo polisiâu sy'n annog cyswllt ar delerau cyfartal rhwng pobl anabl a phobl heb anabled: yn y gwaith, yn yr ysgol a thrwy hyfforddiant, a thrwy roi esiampl bersonol trwy nodi cyfleoedd i wneud hynny

Trwy sicrhau bod polisi gofal cymdeithasol yn cynyddu dewis a rheolaeth, ac nad yw'n cael ei wanhau oherwydd amharodrwydd i gymryd risgiau

Trwy sicrhau cyfranogiad holl aelodau'r gymuned wrth lunio penderfyniadau

Trwy fod yn agored ynghylch profiadau personol o'r namau a achosir gan gyflyrau iechyd hir dymor a bod yn esiampl gadarnhaol i annog eraill a helpu i fynd i'r afael â disgwyliadau isel

Trwy gefnogi cynlluniau mentora i helpu pobl anabl i ddod yn arweinwyr

Trwy ddeall a hyrwyddo gwerth addysg blynyddoedd cynnar o ansawdd da ar gyfer plant anabl a'r angen am gyfleoedd dysgu parhaus gydol oes

- (c) **Hawliau a dyletswyddau – Hawl Aelodau i weld ffeiliau**
- (i) Bydd gan gynghorwyr pa hawliau mynediad bynnag at y cyfryw ddogfennau, gwybodaeth, tir ac adeiladau o eiddo'r Cyngor ag sy'n angenrheidiol i gyflawni eu swyddogaethau'n briodol ac yn unol â'r gyfraith.
 - (ii) Ni fydd cynghorwyr yn gwneud gwybodaeth sy'n gyfrinachol neu'n eithriedig yn gyhoeddus heb ganiatâd y Cyngor nac yn datgelu gwybodaeth a roddwyd yn gyfrinachol i unrhyw un heblaw am gynghorydd neu swyddog sydd â hawl i wybod.
 - (iii) I'r dibenion hyn, diffinnir gwybodaeth "gyfrinachol" ac "eithriedig" yn y Rheolau Mynediad at Wybodaeth yn Rhan 4 o'r Cyfansoddiad.
 - (iv) Gwneir pob cais o'r fath am fynediad at ddogfennau i'r Prif Weithredwr neu Brif Swyddog priodol arall, a fydd yn penderfynu a oes angen mynediad er mwyn gallu cyflawni swyddogaethau'r aelod yn briodol ac yn unol â'r gyfraith. Bydd y swyddog perthnasol yn ymgynghori â'r Swyddog Monitro os bydd angen.

2.4 Ymddygiad

Bydd cynghorwyr yn rhoi sylw bob amser i Gôd Ymddygiad yr Aelodau a'r Protocol ar gyfer Aelodau/Swyddogion a gyflwynir yn Rhan 5 o'r Cyfansoddiad hwn.

2.5 Lwfansau

Bydd gan gynghorwyr hawl i dderbyn lwfansau yn unol â Chynllun Lwfansau'r Aelodau a gyflwynir yn Rhan 6 o'r Cyfansoddiad hwn.

2.6 MANYLEB PERSON CYNGHORYDD

I gyflawni ei rôl fel a nodir yn y proffil swydd, mae angen y canlynol ar aelod effeithiol:

2.6.1 Cynrychioli a chefnogi cymunedau

Sgiliau eiriolaeth da
Sgiliau rhyngpersonol
Uniondeb a'r gallu i osod barn personol o'r neilltu a gweithredu'n ddiuedd
Y gallu i gyflwyno dadleuon perthnasol, gyda rhesymeg dda
Sgiliau cyfathrebu da

2.6.2 Gwneud penderfyniadau a goruchwyllo perfformiad y cyngor

Gwybodaeth a dealltwriaeth o gyfansoddiad y cyngor, ei reolau a'i gonfensiynau
Dealltwriaeth o gyd-destunau strategol, polisi a gwasanaeth penderfyniadau
Y gallu i herio syniadau a gwneud cyfraniad cadarnhaol i ddatblygiad polisi

2.6.3 Cynrychioli'r Cyngor

Sgiliau siarad cyhoeddus da
Sgiliau cyflwyno da
Y gallu i ddarbwylllo eraill a sicrhau uniondeb wrth weithredu

2.6.4 Llywodraethu mewnol, safonau moeseg a chydberthnasau

Dealltwriaeth o rolau swyddogion, aelodau a gwahanol asiantaethau
Parch at wahanol grwpiau ac unigolion ac awydd i weithio gyda hwy
Gwybodaeth a dealltwriaeth o Gyfansoddiad y Cyngor, y Côd Ymddygiad a'r
Phrotocol ar gyfer Aelodau a Swyddogion
Gwybodaeth am werthoedd y Cyngor ac ymrwymiad iddynt

2.6.5 Datblygiad personol a datblygu'r rôl

Gallu i asesu anghenion datblygu personol ac o ran y rôl
Awydd a sgiliau i gymryd rhan mewn gwaith datblygu